

Könyvismertetés

Szénás György: „A Kárpát-Medence kifejlődése és szerkezete” (Razvitie i sztroenie Karpatszkogo Basszeina; The Evolution and Structure of the Carpathian Basin; – orosz és angol nyelven). A M. Áll. Eötvös Loránd Geofizikai Intézet külön kiadványa a Kárpát-Balkán Asszociáció 1969. évi budapesti IX. ülése alkalmából.

Mivel Szénás Györgynek a Kárpát-Medencével foglalkozó legújabb tanulmánya – közvetlen aktualitásának megfelelően – orosz és angol nyelven jelent meg, rövid magyar nyelvű ismertetés, tudományos jelentősége mellett ez külön is indokolja.

Ebben a tanulmányában a szerző főleg azokat az adatokat ismerteti, amelyeket a geofizikai kutatások a Kárpát-Medence tektonikájára vonatkozóan nyújtanak. Ezekre az adatokra támaszkodva igyekezik megvilágítani a Kárpát-Medence sajátos vonásainak természetét és mélyebb okait. Az egyes geofizikai módszerekkel mostanáig nyert ismeretek sorravelével kialakított modelljének lényegesebb vonásai:

1. Vékony földkéreg a medencében és legalábbis normális kéregvastagságú keret, vagyis a kéreg aljának zárt boltozódása.

2. Rendkívül erős vulkáni tevékenység, valószínűleg a kéreg aljáról, ami az izosztikus kompenzációra való törekvést magyarázza.

3. A preausztriai medencealjzat, illetve a Conrad-felület ellenkorrelációja a Moho-felülettel. Mindez a medence izosztikus jellegű süllyedésére mutat.

4. A Gutenberg-féle kis-sebességű övnek megfelelő, elektromosan jól vezető csatornának az óceánoknál és lánchegységi öveknél tapasztalattal egyező magasabb elhelyezkedése.

5. A Kárpát-Medence geotermikus anomáliájával kapcsolatban eddigi konduktív nagy-szerkezeti értelmezést kérdésessé tevő intenzív, a felszálló vizek létrehozta konvektív hőátadás.

6. A Moho-felület kettős volta a Kárpát-Medence területén, a szeizmikus mérések tanúsága szerint, fázisátmenettel vagy termális rétegződéssel kapcsolatosan.

A tanulmány főbb konklúziói:

1. A Kárpát-Medence nem az Alpok folytatódása.

2. Nem igazi intramontán egység, hanem két független hegláncot – az alpi-dinári láncot és a fiatalabb Kárpátokat (flis) – választ el.

3. Nem a medence területére eső valamilyen „köztes tömeg” vezérelte a Kárpátok kialakulási folyamatait, hanem a medence kialakítását vezérelték a Kárpátok, illetve a köpeny aktív folyamatai.

4. A Kárpát-Medence nem sorolható be a geotektonikai osztályozás egyik egységébe sem, s ezért a szerző külön tektonikai jelölést is javasol, a preausztriai, illetve posztausztriai képződmények elkülönítésével.

A szerző megemlíti modelljének két „gyenge pontját” is. Egyik a külső flis-öv hiánya a Déli-Kárpátokban; ennek mindjárt egy elfogadható lehetséges magyarázatát is nyújtja. A másik a kéregből „hiányzó” kb. 500 000 km³ tömeg még nyitott kérdése.

Lendvai Károly

LAPSZEMLE

A „Bányászati és Kohászati Lapok – Kőolaj és Földgáz” 3 (103.) évf. 3. szám 1970 márciusi számának geofizikai szempontból érdekes cikkei:

Tűlnyomásos szintek kimutatása geofizikai szelvényekből (65–70. oldal)

Jesch Aladár:

A cikk vizsgálja a rétegnyomás hatását a fizikai paraméterekre normális és annál nagyobb nyomásgradiens esetére, miután előbb ismertette az előforduló fogalmakat. Bemutatja a pórnyomás változása és egyes közetparaméterek változása közötti kapcsolatokat, majd tárgyalja azokat az eljárásokat és módszereket, amelyek segítségével mélyfúrási geofizikai szelvények útján lehetségesé válik a pórnyomás kvalitatív, esetenként kvantitatív meghatározása a túlnyomásos szintekben. A szereplő fizikai paraméterek a következők: folyadékartalom és hidrogén-ionkoncentráció (neutron-módszerek), fajlagos ellenállás, illetve vezetőképesség (ellenállás- és indukciós-mérések), hangterjedési sebesség a kőzetekben (akusztikus mérések), a kőzet sűrűsége (gamma – gamma mérés).

Németh András: *A magyar olajpolitika 1938-tól a felszabadulásig*

A cikk ismerteti a magyar kőolajszakemberek fáradozásait, amelyeket az 1938-tól 1945-ig terjedő időben a németek részéről egyre erősebben érvényesülő termelésfokozási követelményekkel és a német kényszertermeltetési módszerek bevezetésével szemben a magyar kőolajkincs megmentése érdekében sikeresen folytattak.